

УДК 1:316.3+13+004.8+17

DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2024.3.14>**Нівня Ганна Олександрівна**

кандидат філософських наук,
старший викладач кафедри державно-правових дисциплін
Інституту права та безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ
вул. Успенська, 1, Одеса, Україна
orcid.org/0000-0002-0392-7392

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ВИКЛИК ДЛЯ СУСПІЛЬСТВА

Актуальність проблеми. Стрімкий розвиток штучного інтелекту в останні роки змінив соціальну реальність. Сьогодні перед науковцями та діячами мистецтва стоїть завдання ретельно проаналізувати переваги та недоліки взаємодії з ШІ, окреслити її перспективи. Без цього не можливо усвідомити потенційні ризики та створити оптимальні правила взаємодії.

Мета дослідження. Метою даного дослідження є визначення найактуальніших викликів, які ставить перед сучасним суспільством активний розвиток штучного інтелекту.

Методи дослідження. Для досягнення мети були застосовані наступні методи: аналіз під час дослідження різних підходів щодо оцінки ризиків, пов'язаних із розвитком штучного інтелекту; індукція для виявлення актуальних тенденцій розвитку штучного інтелекту та його впливу на соціальну реальність; феноменологічний підхід для розкриття важливих сенсів процесу творчості.

Результати дослідження. У статті показано, що розробки в галузі штучного інтелекту із самого початку здійснювалися у найрізноманітніших напрямках: від створення алгоритмів спілкування і до розпізнавання візуальних та слухових образів. Сьогодні всі ці розробки тою чи іншою мірою застосовуються на практиці. Наразі має місце тенденція щодо залучення нейромереж до творчої роботи.

Проаналізовано переваги та ризики застосування штучного інтелекту. Серед ризиків виділяються: загроза конкуренції для представників різноманітних професій; ризик виникнення кризи в сфері мистецтва; ризик неуспішної соціалізації дітей та підлітків; ризик делегування машині вирішення соціальних проблем та сценарії, пов'язані з пригнобленням людства машинами шляхом або поневолення або паразитування.

Серед позитивних наслідків використання ШІ виділяються: поява електронних асистентів і чат-ботів, що надають корисну інформацію, заощаджують час та роблять життя комфортнішим; створення застосунків, які надають специфічну допомогу людям з інвалідністю, що сприяє побудові інклюзивного суспільства.

Показано, що штучний інтелект сьогодні є викликом для суспільства в плані ефективного розподілу праці та ресурсів. Він також є викликом для людини на екзистенційному рівні, оскільки з появою нових можливостей ШІ актуалізується питання «що може людина протиставити машині?» Екзистенційним завданням людини в контексті викликів, пов'язаних з ШІ є завдання не перетворитися на автомат, не допустити підміну почуттів алгоритмами, а творчого процесу – генерацією контенту.

Ключові слова: штучний інтелект, нейромережа, суспільство, ризик, творча діяльність.

Вступ. Розробки в області штучного інтелекту ведуться вже протягом десятиліть. Але саме в останні роки результати цих розробок призвели до суттєвих змін соціальної реальності. Це особливо стосується стрімкого розвитку нейромереж, а саме – їх здатності генерувати тексти, зображення, аудіо та відео-контент.

Можливості штучного інтелекту захоплюють людину і, водночас, лякають її, прогнози щодо подальшого розширення «вмінь» нейромереж знаходяться в діапазоні від найоптимістичніших до найпесимістичніших, аж до апокаліптичних. На одному полюсі змальовується майбутнє, де штучний інтелект бере на себе функції супер-асистента, у співпраці з яким людство досягає небувалих успіхів у науці та мистецтві, при цьому сфера буденного життя стає більш

комфортною, а сфера розваг ідеально підлаштовується під потреби споживача. На іншому полюсі прогнози, згідно з якими штучний інтелект призводить до деградації науки, освіти та мистецтва, взаємодія з ним робить людину інтелектуально пасивною. Згідно з деякими версіями в майбутньому використання штучного інтелекту стає причиною масового безробіття в суспільстві, найпесимістичнішою ж моделлю майбутнього залишається підкорення людства машинами у всіх його варіаціях аж до повного поневолення або фізичного знищення людства.

І навіть якщо не зважати на далекоглядні прогнози, нові можливості нейронних мереж та штучного інтелекту загалом вже сьогодні поставили перед суспільством низку гострих та складних питань. Від прикладних: Які професії стануть більш затребуваними найближчим часом? Як ефективно здійснювати освітній процес? Які вміння і навички слід формувати у дітей та підлітків вже сьогодні? До філософських: Що таке митець і яка його роль в створенні шедевру? Що таке геніальний твір мистецтва? Чи є в людині щось таке, що не можна синтезувати або згенерувати? Чи можна наділити машину свідомістю і чи потрібно це робити? Чи не є людина проміжною ланкою в ланцюжку еволюції між приматом та нейромережею? І, звісно, нових фарб набувають христоматійні питання, хто ми, звідки і куди прямуємо?

В будь-якому разі, штучний інтелект і нейронні мережі зокрема – це невід’ємна складова реальності. Винайшовши цю технологію, вже не можна повністю її відмінити або заборонити її розробки. Розвиток штучного інтелекту та посилення його інтеграції в життя суспільства – це незворотній процес. Зупинити його неможливо, як в свій час було неможливо зупинити розвиток писемності. Продовжуючи дану аналогію зазначимо, що писемні культури принципово відрізняються від усних, поява писемності колись стала революцією на шляху розвитку людства. Очевидно, такою ж революцією наразі є поява і стрімкий розвиток штучного інтелекту, що незворотно і принципово змінить суспільство. Але з цього не випливає, що суспільство не повинно контролювати даний процес, створюючи певні «правила гри». Сьогодні перед науковою спільнотою, діячами мистецтва і людством взагалі стоїть завдання ретельно проаналізувати переваги та недоліки взаємодії із штучним інтелектом, окреслити її перспективи. Без цього не можливо усвідомити потенційні ризики та створити оптимальні правила взаємодії.

Відповіді на всі зазначені вище питання не можливо в рамках однієї статті. Для цього не вистачить і монографії. Стаття являє собою радше огляд тих викликів, які несе з собою розвиток штучного інтелекту.

Мета та завдання. Метою даного дослідження є визначення найактуальніших викликів, які ставить перед сучасним суспільством активний розвиток штучного інтелекту.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання: простежити актуальні тенденції розвитку штучного інтелекту; висвітлити негативний вплив використання штучного інтелекту на суспільство; Визначити позитивні наслідки використання штучного інтелекту.

Методи дослідження. Для досягнення мети були застосовані наступні методи: аналіз під час дослідження різних підходів щодо оцінки ризиків, пов’язаних із розвитком штучного інтелекту; індукція для виявлення актуальних тенденцій розвитку штучного інтелекту та його впливу на соціальну реальність; феноменологічний підхід для розкриття важливих сенсів процесу творчості.

Результати дослідження. Сьогодні в науковій літературі можна знайти не один десяток визначень змісту поняття «штучний інтелект» («artificial intelligence»). Вважаємо за доцільне погодитись із визначенням, яке пропонує О. Бусол, згідно з яким штучний інтелект – це «здатність автоматичних систем брати на себе функції людини, вибирати і приймати оптимальні рішення на основі раніше отриманого життєвого досвіду і аналізу зовнішніх впливів» [1, с. 122]. Як буде показано нижче, в контексті даного дослідження нас цікавить саме здатність штучного інтелекту навчатися, приймати певні рішення та, в кінцевому підсумку, в певних ситуаціях функціонувати аналогічно людині.

Щоб глибше зрозуміти витоки сучасних тенденцій трансформацій штучного інтелекту звернемось до історії розвитку даної технології. Перші розробки в даній сфері з’явилися одразу

після появи найпримітивніших обчислювальних машин у 50-ті роки ХХ століття. Вже тоді вчені намагалися створити машини, що імітували роботу мозку. Але слід зазначити, що виникнення перших обчислювальних машин було результатом довгої еволюції людиноподібних механізмів та логіки як науки [2, с. 48]. Згадки про створення людиноподібних механізмів сягають ще стародавніх часів та доби середньовіччя, щоправда, найдавніші з них, скоріше за все, є легендами. Стосовно ж захоплення темою андроїдів видатних мислителів, можна згадати створення механічної жінки Рене Декартом [3, с. 23–24]. Можна сказати, що ще за часів стародавнього світу людина мріяла створити істоту за своїм образом і подобою. Тобто щодо штучного інтелекту людина є творцем не лише в технологічному розумінні, а у більш високому, філософському сенсі.

Справжнім початком історії штучного інтелекту вважають статтю А. Тюрінга «Чи може машина мислити», в якій описано процедуру, яка дозволить визначити момент, коли машина зрівняється в розумності з людиною (тест Тюрінга). А. Тюрінг також розмислює над питанням навчання машин, зазначаючи, що замість того, щоб імітувати розум дорослої людини легше створити програму, яка б імітувала розум дитини, і здійснити над нею процес навчання [4]. Далі було розроблено програми для гри в шахи, для доведення теорем, а згодом було створено Перцептрон – найперший в світі нейрокомп'ютер. Наступним кроком на даному шляху стали спроби моделювати процес мислення з метою знайти універсальні методи вирішення широкого кола завдань, але на тому етапі розвитку ШІ (60-ті роки ХХ ст.) універсальний інструмент створити не вдалося [5, с. 48–49].

В 1966 році з'явилися перші програми, створені для імітування мовлення людини (віртуальні співрозмовники). Такі програми будують спілкування за чітким алгоритмом і жодна з них ще досі не пройшла тест Тюрінга. Згодом було створено бази даних та експертні системи, які включали до себе знання та аналітичні здібності експертів з певної галузі. Паралельно з цим велися розробки щодо розпізнавання машиною мовлення та візуальних образів. Дослідники наполягали на важливості розробок в галузі розпізнавання візуальних образів, оскільки через зір людина отримує найбільшу кількість інформації [6].

Простежуючи історичний шлях розвитку штучного інтелекту не можливо не згадати внесок, який було зроблено письменниками фантастами. Автори науково-фантастичних творів з одного боку вловлювали найтонші соціальні та технологічні тенденції та відображали їх у своїх текстах, з іншого – робили оригінальні та сміливі прогнози, багато з яких із фантастичних концепцій перетворилися згодом на реальні технології або соціальні явища. Філософське осмислення штучного інтелекту в творчості видатних фантастів – це тема для окремого дослідження. В межах даної статті ми торкнемось лише ідей американського письменника Айзека Азімова, які він висловив у своїх художніх творах, присвячених темі робототехніки.

Розмислюючи над темою інтеграції роботів в життя людей, взаємодію робота та людини, Азімов сформулював три закони робототехніки. Згідно з першим законом робот не може завдати шкоди людині або своєю бездіяльністю дозволити, щоб людині було завдано шкоди. Згідно з другим законом, робот повинен підкорюватись всім наказам які йому віддають люди, за винятком таких, що суперечать першому закону. Третій закон проголошує, що робот повинен захищати своє власне існування, якщо такий захист не суперечить першим двом законам [7]. Три закони робототехніки являють собою яскравий приклад філософської цінності наукової фантастики. Вони і сьогодні розглядаються дослідниками як підґрунтя етики штучного інтелекту.

Як бачимо, розробки в галузі штучного інтелекту із самого початку здійснювалися у найрізноманітніших напрямках: від створення алгоритмів спілкування і до розпізнавання візуальних та слухових образів. Наразі всі ці розробки тою чи іншою мірою застосовуються на практиці. Сьогодні існує безліч голосових помічників, як вбудованих в функціонал конкретних гаджетів (Сірі у пристроях компанії Apple), так і таких, що функціонують в межах кол-центрів (голосовий помічник Яна у ПриватБанку). Розпізнавання візуального матеріалу застосовується в галузі безпеки (розпізнавання облич), в медицині (аналіз рентгенівських та МРТ-знімків з метою

діагностики різноманітних захворювань), автомобільної промисловості (автономні автомобілі, що можуть функціонувати без водія).

Штучний інтелект використовується в діяльності андроїдів. Сьогодні андроїди з ШІ грають у баскетбол та шахи, рекламують комп'ютерні ігри на міжнародних виставках. Андроїди навіть грають на сцені (робот Ever-3, що виступає в сеульському театрі у п'єсі «Робот і сім гномів») [8, с. 25].

Але наразі існують сфери застосування ШІ, розвиток яких став можливим лише із збільшенням обчислювальних потужностей до певних показників. Йдеться зокрема про стрімкий розвиток нейронних мереж та їх можливостей щодо генерації текстів, зображень, аудіо та відеоконтенту. Це призводить до того, що до практичної взаємодії із штучним інтелектом долучається набагато більше користувачів, і саме така масовість є причиною пильної уваги щодо ШІ з боку не лише представників галузі ІТ, а й педагогів, соціологів, філософів та ін.

Узагальнивши історичний шлях розвитку штучного інтелекту та проаналізувавши напрямки його сучасного розвитку можемо сказати, що наразі має місце тенденція щодо залучення нейромереж до творчої роботи: написання есе, створення музичних треків, картин і т.д. Тобто штучний інтелект «опановує» поле діяльності, яке людина споконвіку вважала доступним лише для себе. Дана тенденція містить в собі серйозну проблему, тож перейдемо до розгляду негативного впливу штучного інтелекту на сучасне суспільство.

Генерація штучним інтелектом різних видів контенту несе із собою певні ризики. Це, зокрема, загроза для представників творчих професій. Нейромережа може створити конкуренцію для художників, дизайнерів, композиторів, музикантів-виконавців, тощо. Можливості ШІ сьогодні не дозволяють їй створити геніальний твір мистецтва, проте посередній або досить якісний, хоча і не дуже оригінальний твір вона створити спроможна. В області мистецтва завжди існував поділ на майстрів (талантів, геніїв) та ремісників (людей, що оволоділи секретами майстерності, але не створили нічого справді оригінального). Штучний інтелект є конкурентом саме для останніх. Тепер «намалювати» картину, написати «статтю» або пісню за допомогою нейромережі в сучасному світі може кожен користувач, який засвоїв правила роботи з відповідним віртуальним інструментом і має певний художній смак. Таким чином, відпадає потреба звертатися до реального художника, літератора, композитора або аранжувальника. Український дослідник С. Бескаравайний порівнює страх сучасних художників або сценаристів перед ШІ-інструментом зі страхом середньовічних переписувачів книг перед появою друкарського верстата та зазначає, що митці працюватимуть в колаборації з машинами, тобто, штучний інтелект все одно виступатиме в ролі інструмента [9, с. 23]. В майбутньому ремісники від творчих професій будуть працювати в тісному співавторстві з нейромережею, і навіть зможуть суттєво підвищити свою продуктивність, оскільки на створення продукту за допомогою нейромережі потрібно набагато менше часу, ніж на аналогічну роботу людини без ШІ. Тобто не можна говорити про витіснення людини з даної сфери діяльності.

Але проблема створення машиною конкуренції для представників творчих професій – це, так би мовити, вершина айсбергу. Існує ризик, що в суспільстві в принципі зникне або суттєво знизиться запит на здобуття таких професій і на заняття творчістю взагалі. Адже щоб оволодіти специфічною технікою, що дозволяє створити або виконати твір, письменники, музиканти, художники та ін. повинні навчатися не один рік, тоді як нейромережа здатна згенерувати твір за секунди або хвилини. Іншими словами, існує ризик виникнення кризи у сфері мистецтва, переривання спадкоємності знань та досвіду, і ширше, знецінення мистецтва. Протиставити такому ризику можливо лише наставника, що зможе не просто розвинути в учнів відповідні уміння і навички, а передати їм знання як щось священне, відкрити для них мистецтво не як набір технічних засобів, а як скарбницю краси. Отже, штучний інтелект кидає виклик не лише представникам творчих професій, а й викладачам таких спеціальностей.

Завершуючи розгляд питання «співтворчості» людини та нейронної мережі зазначимо, що тут виникає проблема авторства. Досі нема точної відповіді на те, кого вважати автором твору, згенерованого ШІ: саму нейромережу, її розробників, людину, яка поставила запит для

генерації даного контенту або усіх разом. Дане питання лежить в царині юриспруденції і наразі активно обговорюється правознавцями в усьому світі.

Існують сфери діяльності, де конкуренція зі штучним інтелектом вже сьогодні представляє не гіпотетичну, а нагальну проблему. Влітку 2024-го року в китайському місті Ухань таксиста оголосили страйк через новий сервіс безпілотного таксі Apollo Go. Служба безпілотного таксі працює вже два роки, до неї залучено близько 500 автомобілів, що без водія перевозять пасажирів. Китайські таксиста звинуватили роботаксі у відбиранні робочих місць у населення, оскільки з квітня 2024-го року чотири компанії традиційних таксі були змушені закритися через зниження прибутків, яке відбувається через роботу безпілотних сервісів [10]. Як бачимо, штучний інтелект вже створив реальну конкуренцію на ринку праці і є причиною реального безробіття серед представників певних професій. Така ситуація ілюструє ще один серйозний виклик для суспільства, а саме ефективний розподіл праці та ресурсів.

Ще одним ризиком, спричиненим новими можливостями нейронних мереж ми вважаємо проблему спілкування. Наприклад, такий інструмент, як chat-GPT на даний момент спроможний синтезувати мовлення та спілкуватися з людиною в режимі голосового діалогу. Можливості цієї нейромережі дозволяють їй підтримувати діалог з будь-якої теми, демонструючи емоційне залучення до бесіди. Як зазначає українська дослідниця Л. Прокопович, людину робить людиною справжнє спілкування, а не його імітація. В результаті спілкування відбувається передача соціально-культурної інформації, знання, досвіду, відбувається обмін емоціями та почуттями. Прокопович вважає спілкування з роботами, що мають штучний інтелект імітацією спілкування, оскільки в процесі такої взаємодії не відбувається передачі почуттів і знань в класичному розумінні цього поняття [11, с. 26].

Проблему імітації спілкування під час взаємодії зі штучним інтелектом можна було б вважати надуманою, якщо б не соціальна ситуація, що склалася в останні роки. Локдауни, пов'язані з епідемією covid19 спричинили послаблення соціальних зв'язків. Досвід ізоляції знизив у багатьох людей потребу в особистому спілкуванні. Але для жителів України із завершенням пандемії ізоляція не завершилася. Після початку повномасштабної війни мільйони дітей та молодих людей змушені були навчатися онлайн, часом в асинхронній формі, що не могло позитивно вплинути на їх соціалізацію. У багатьох школярів та студентів, таким чином, навіть не сформувалися певні соціальні навички, пов'язані із спілкуванням. І саме в таких умовах штучний інтелект може стати для них співбесідником. Але така взаємодія є лише сурогатом спілкування, оскільки в ході її не передаються важливі сенси, не відбувається повноцінного обміну емоціями.

Ще одним ризиком застосування штучного інтелекту є покладання на нього розв'язання соціальних питань. Дослідники підкреслюють, що штучний інтелект може бути небезпечним для суспільства, якщо машинам делегувати прийняття рішень щодо здоров'я, злочинності та інших соціальних проблем. Стверджується, що в таких питаннях вкрай важливою є участь людини, яка могла б перевірити точність машини та прийняти правильне рішення [12, с. 140]. Втім, існує протилежна думка, згідно з якою на певному етапі розвитку надрозумні машини стануть ефективнішими за людей, оскільки будуть набагато рідше здійснювати помилки. Це зумовить серйозну конкуренцію машин та людей і може призвести до домінування машин. У зв'язку з цим пропонується заборонити дослідження, в результаті яких може бути створений неконтрольований універсальний ШІ [13, с. 392]. Отже, не залежно від того, чи спроможна машина приймати оптимальні рішення, перекидання на неї вирішення соціальних проблем є серйозним ризиком.

Говорячи про ризики, зумовлені штучним інтелектом, не можливо оминати теми повстання машин, підкорення людини штучним інтелектом та інші апокаліптичні сценарії. Про серйозну небезпеку для людства з боку штучного інтелекту висловлювалися такі авторитетні особистості як Білл Гейтс, Стівен Гокінг, Стів Возняк. Так, за словами британського астрофізика С. Гокінга штучний інтелект може допомогти подолати війни, хвороби, бідність, але якщо не будуть ретельно прораховані всі ризики, він стане останнім винаходом людства [14, с. 126]. На

думку українського філософа О. Халапсіса, ситуація пригноблення людства штучним інтелектом є неможливою. Будь-який потяг до панування виростає з жаги до влади, а машини позбавлені такої жаги. Їм також недоступні такі суто людські мотиви як бажання багатства або слави [15, с. 79–80]. Альтернативою такої думки є прогноз, згідно з яким людство може дозволити собі «скотитися» до залежного положення від машин і не матиме іншого вибору, окрім того, щоб прийняти всі рішення ШІ, оскільки соціальна система ускладниться настільки, що тільки високорозвинена машина буде здатна приймати ефективні рішення та розв'язувати складні соціальні проблеми [16].

Існує також підхід, згідно з яким розвиток ШІ та його носіїв розглядається як новий, небіологічний етап еволюції. Так, висловлюється думка, що носії штучного інтелекту можуть замість пригноблення людства піти шляхом паразитування на ньому, наприклад в ситуації, якщо роботи матимуть мікроскопічний розмір, являючи собою щось на кшталт розумних бактерій. Також якщо ШІ в ході стрімкого розвитку перевершить людину за когнітивними здібностями, чи не актуалізує це для людини модель поведінки тих біологічних видів, які програли в еволюційній боротьбі, але не вимерли [17, с. 156–157]? Отже, людству вже сьогодні важливо забезпечити себе від сценарію, за якого штучний інтелект вирішуватиме долю суспільства або паразитуватиме на людстві.

Розглянувши ризики, пов'язані з розвитком штучного інтелекту перейдемо до позитивних наслідків цього процесу. Штучний інтелект сьогодні стає для людини незамінним асистентом. Водії використовують застосунки, які прокладають маршрут таким чином, щоб оминати автомобільні пробки. В онлайн-просторі штучний інтелект підбирає для користувача контент на основі його вподобань, що заощаджує час та робить життя комфортнішим. Чат-боти за наявності доступу до інтернету миттєво дають відповіді на питання, що стосуються найрізноманітніших сфер людської діяльності. Так, в Україні, в ситуації повномасштабної війни актуальності набувають чат-боти психологічної допомоги, до яких людина може звернутися під час панічної атаки або іншого випадку, коли існує гостра потреба в психологічній допомозі, але немає можливості зв'язатися з реальним фахівцем [18, с. 10].

Штучний інтелект може бути помічником для фахівців у сфері медицини, зокрема, в постановці діагнозу та призначенні терапії. Машина здатна проаналізувати великий масив показників пацієнта і, таким чином, врахувати те, що могло б бути не врахованим через так званий людський чинник [19, с. 24–25]. Тут слід зазначити, що фахівцеві важливо зберігати взаємодію, в якій штучний інтелект виступає асистентом для професіонала, а не навпаки. Тож завданням фахівця залишається невпинний розвиток власних умінь і навичок.

Важливим внеском штучного інтелекту в сучасне суспільство є допомога людям з інвалідністю. Сучасні нейромережі здатні аналізувати зображення та давати їх детальні описи. Використовуючи дану функцію, незряча людина може отримати опис інтер'єру приміщення, в якому знаходиться, прочитати текст паперового документу, «прочитати» вивіску» на дверях і т.д. Існують застосунки на основі штучного інтелекту, які розпізнають мовлення та перетворюють його в текст, що суттєво допомагає людям, які мають порушення слуху. Таким чином, користування застосунками із штучним інтелектом робить людину з інвалідністю більш незалежною та вільною, сприяє її інтеграції до соціуму.

Отже, штучний інтелект, як будь-яка технологія, несе з собою як ризики, так і блага. Але блага переважатимуть перед ризиками лише у випадку, коли людина гідно відповість на важливі виклики, що ставить перед нею поява і розвиток штучного інтелекту. І важливим викликом є відповідь на філософське питання: «хто ми?»

Сьогодні людина «втрачає монополію» на здібності, вміння і характеристики, які споконвіку вважалися суто людськими. До середини ХХ століття найважливішою характеристикою людини вважався розвинений інтелект і взагалі, здатність до складних мисленневих операцій. Але поява комп'ютерів поклала початок конкуренції в даній сфері. Ще зовсім нещодавно вважалося, що свідомість притаманна лише людині, але філософами та біологами на основі останніх досліджень було встановлено, що свідомість мають тварини: птахи, примати і навіть

безхребетні [20]. Не виключено, що в процесі розвитку свідомість здобуде і штучний інтелект. Навіть здатність до творчості сьогодні доступна нейромережі, а саме творчість вважалася не просто суто людською рисою, а здібністю, що споріднює людину з богом-творцем, адже створюючи людину за своїм образом і подобою Господь наділив її саме здатністю творити.

Здається, що людина поступово втрачає власну унікальність: штучний інтелект може ефективно виконувати мисленнєві операції, він здатен творити і згодом може здобути свідомість. Людині необхідно знову шукати своє місце у світі, шукати власну унікальність та ідентичність, шукати, в кінцевому підсумку, те, що вона може протиставити машині або тварині.

Наразі такою територією унікальності може бути царина високих почуттів у їх зв'язку із свободою волі. На сьогодні жоден голосовий асистент не може стати для людини справжнім другом, вчителем або коханим. І справа тут не лише у відсутності тілесності. Навіть якщо припустити створення андроїда зі штучним інтелектом, він буде здатен лише на імітацію емоцій та почуттів. Любов або дружба мають для людини цінність, коли вони походять від серця, іншими словами, коли їх джерелом є воля. В даній області в людині наразі конкурентів немає.

Що стосується території творчості, штучний інтелект сьогодні ступив на неї, але в жодному разі не витіснив з неї людину. Тут слід звернутися до, так би мовити, феноменології творчого процесу. Створюючи картину, прелюдію або вірш людина відчуває натхнення, яке іноді змінюється спустошенням, піднесенням і біль. Вона пізнає себе і розкриває себе світові, віднаходить сенси, трансформує їх. В процесі творчості людина відчуває себе людиною. Все це не доступно штучному інтелектові, він не плете мереживо слів, не розмальовує світ фарбами своїх мрій, не перетворює світанки на мелодії, не відкриває світові себе і нові сенси, він генерує контент.

Звісно, не завжди творчий процес людини супроводжується натхненням і відкриттям нових сенсів, так само, як не завжди спілкування двох приятелів є проявом щирої дружби. Сьогодні штучний інтелект висвічує для людини ситуацію, коли вона й сама перетворюється на автомат. Тож важливим орієнтиром людини у пошуку місця у світі є відмова від власної автоматизації: почуття замість імітації, пошук сенсів замість генерації контенту.

Висновки. Сьогодні штучний інтелект став невід'ємною складовою соціальної реальності. При цьому, завдяки стрімкому розвитку, ШІ досить швидко змінює соціум. Розробки штучного інтелекту з самого початку його появи здійснювалися в таких напрямках як створення алгоритмів спілкування, розпізнавання візуальних образів та аудіо інформації, тощо. Найяскравішою тенденцією розвитку ШІ сьогодні можна назвати здатність до генерування текстових, аудіо та відеоматеріалів.

Застосування штучного інтелекту має позитивний вплив на суспільство, і, разом з тим, несе із собою певні ризики. Так, ШІ створює загрозу конкуренції для представників різноманітних професій від таксистів до художників. Здатність нейромереж генерувати текстовий та візуальний контент може призвести до кризи в сфері мистецтва, його знецінення. Серед ризиків подальшої інтеграції штучного інтелекту в соціальну реальність можна також виділити ризик неуспішної соціалізації дітей та підлітків, ризик делегування машині вирішення соціальних проблем та сценарії, пов'язані з пригнобленням людства носіями штучного інтелекту шляхом або поневолення або паразитування.

Серед позитивних наслідків використання штучного інтелекту слід зазначити появу голосових помічників та алгоритмів, що формують рекомендації на основі особистих вподобань конкретної людини. Такі інструменти допомагають заощадити час та роблять життя більш комфортним. Технології ШІ застосовуються в роботі чат-ботів, які можуть надати допомогу у разі відсутності можливості отримати консультацію в реального експерта, що особливо актуально в умовах воєнного часу. Позитивним наслідком штучного інтелекту є створення застосунків, що допомагають людям з інвалідністю розпізнати аудіо або візуальну інформацію, що сприяє побудові інклюзивного суспільства.

Штучний інтелект сьогодні є викликом для людини і для людства. Він являє собою виклик для суспільства в плані ефективного розподілу праці та ресурсів. На екзистенційному рівні він кидає виклик і людині. Разом з появою нових можливостей у ШІ людині слід

замислитись, що вона може протиставити машині? Що саме робить людину людиною? Сьогодні людину від машини у філософському сенсі відрізняє здатність до високих почуттів та свобода волі у їх прояві. Творчість же людини від створення машиною контенту відрізняється тим, що людина здатна творити натхненно, відкриваючи при цьому нові сенси. Екзистенційним завданням людини в контексті викликів, пов'язаних зі штучним інтелектом є завдання не перетворитися на автомат, не допустити підміну почуттів алгоритмами, а творчого процесу – генерацією контенту. Перспективи подальших розробок даної теми пов'язані з дослідженням впливу штучного інтелекту на систему освіти, соціалізацію дітей, підлітків та молоді, а також аналіз філософських аспектів художніх творів, присвячених штучному інтелекту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бусол О.Ю. Потенційна небезпека штучного інтелекту. Інформація і право. 2015. Вип. 2 (14). С. 121–128.
2. Подгаєцький О. Еволюція розробок у галузі штучного інтелекту в Україні та світі. Дослідження з історії техніки. 2012. Вип. 16. С. 48–54.
3. Прокопович Л. В. Людина у новому, біотехнокібернетичному, «театрі» буття. Грані. 2019. Том 22, № 7. С. 21–29.
4. Turing A. Can the Machine think? The World of Mathematics. A small library... with commentaries and notes by James R. Newman, Simon & Schuster, NY, v. 4, 1956. pp. 2099–2123.
5. Подгаєцький О. Еволюція розробок у галузі штучного інтелекту в Україні та світі. Дослідження з історії техніки. 2012. Вип. 16. С. 48–54.
6. там само, с. 50.
7. Asimov I. Runaround. Url: <http://surl.li/qkvezi>
8. Прокопович Л. В. Людина у новому, біотехнокібернетичному, «театрі» буття. Грані. 2019. Том 22, № 7. С. 21–29.
9. Бескаравайний С. Протиріччя інструментального та суб'єктного підходів в осмисленні загального штучного інтелекту. Грані. 2023. Том 26 № 3. С. 20–25.
10. У Китаї в місті Ухань таксисти оголосили страйк через новий сервіс безпілотного таксі Apollo Go. АНТИКОР – національний антикорупційний портал : веб-сайт. URL: <http://surl.li/nrlvsm> (дата звернення: 12.07.2024).
11. Прокопович Л.В. Людина у новому, біотехнокібернетичному, «театрі» буття. Грані. 2019. Том 22, № 7. С. 21–29.
12. Gao Y. The Problems of “Artificial Intelligence” in Modern Philosophy and Science. *Frontiers in Computing and Intelligent Systems*. 2023 3 (2). p. 139–146.
13. Yampolskiy R. V. Artificial Intelligence Safety Engineering: Why Machine Ethics Is a Wrong Approach.
14. Бусол О.Ю. Потенційна небезпека штучного інтелекту. Інформація і право. 2015. Вип. 2 (14). С. 121–128.
15. Halapsis A. V. Gods of Transhumanism. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*. 2019. № 16. P. 78–90. doi:10.15802/ampr.v0i16.188397.
16. Kaszynski, T. Industrial Society and Its Future. *The New York Times*. September 19, 1995.
17. Бескаравайний С., Борисова Т. Критерії оцінки потенційної чисельності ЗШІ (AGI) у техносфері. Грані. 2023. Том 26 № 6. С. 156–162.
18. Наливайко О.О. Перспективи використання нейромереж у вищій освіті України. Інформаційні технології і засоби навчання, 2023, Том 97, № 5. С. 1–18.
19. Погореленко А. К. Штучний інтелект: сутність, аналіз застосування, перспективи розвитку. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. Вип. 32. С. 22–27.
20. The New York Declaration on Animal Consciousness <https://sites.google.com/nyu.edu/nydeclaration/declaration>.

REFERENCES

1. Busol O.U. (2015). Potentsiina nebezpeka shtuchnoho intelektu. [The potential danger of artificial intelligence]. *Informatsiia i pravo*. 2015. Vyp. 2 (14). S. 121–128 [in Ukrainian].

2. Podhaietskyi O. (2012). Evoliutsiia rozrobok u haluzi shtuchnoho intelektu v Ukraini ta sviti [Evolution of developments in the field of artificial intelligence in Ukraine and the world]. *Doslidzhennia z istorii tekhniky*. Vyp. 16. S. 48–54 [in Ukrainian].
3. Prokopovych L.V. (2019). Liudyna u novomu, biotekhnokibernetychnomu, «teatri» buttia [Man in the new, biotechno-cybernetic, «theater» of existence]. *Hrani*. Tom 22, № 7. S. 21–29 [in Ukrainian].
4. Turing A. (1956). Can the Machine think? *The World of Mathematics*. A small library... with commentaries and notes by James R. Newman, Simon & Schuster, NY. V. 4. Pp. 2099–2123.
5. Podhaietskyi O. (2012). Evoliutsiia rozrobok u haluzi shtuchnoho intelektu v Ukraini ta sviti [Evolution of developments in the field of artificial intelligence in Ukraine and the world]. *Doslidzhennia z istorii tekhniky*. Vyp. 16. S. 48–54 [in Ukrainian].
6. Ibid. S. 50.
7. Asimov I. Runaround. Url: <http://surl.li/qkvezi>
8. Prokopovych L.V. (2019). Liudyna u novomu, biotekhnokibernetychnomu, «teatri» buttia [Man in the new, biotechno-cybernetic, "theatre" of existence]. *Hrani*. Tom 22, № 7. S. 21–29 [in Ukrainian].
9. Beskaravainyi S. (2023). Protyrichchia instrumentalnoho ta subiektnoho pidkhodiv v osmyslenni zahalnoho shtuchnoho intelektu [Contradiction of instrumental and subject approaches in the understanding of general artificial intelligence]. *Hrani*. Tom 26 № 3. S. 20–25 [in Ukrainian].
10. U Kytai v misti Ukhan taksysty oholosyly straik cherez novyi servis bezpilotnoho taksi Apollo Go [In China, in the city of Wuhan, taxi drivers have announced a strike due to the new Apollo Go driverless taxi service] (2024). *ANTYKOR – natsionalnyi antykoruptsiynyi portal*: web URL: <http://surl.li/nrlvsm> [in Ukrainian].
11. Prokopovych L.V. (2019). Liudyna u novomu, biotekhnokibernetychnomu, «teatri» buttia [Man in the new, biotechno-cybernetic, "theatre" of existence]. *Hrani*. Tom 22, № 7. S. 21–29 [in Ukrainian].
12. Gao Y. (2023). The Problems of “Artificial Intelligence” in Modern Philosophy and Science. *Frontiers in Computing and Intelligent Systems*. 3 (2). P. 139–146.
13. Yampolskiy R. V. Artificial Intelligence Safety Engineering: Why Machine Ethics Is a Wrong Approach.
14. Busol O.U. (2015). Potentsiina nebezpeka shtuchnoho intelektu. [The potential danger of artificial intelligence]. *Informatsiia i pravo*. 2015. Vyp. 2 (14). S. 121–128 [in Ukrainian].
15. Halapsis A. V. Gods of Transhumanism. Anthropological Measurements of Philosophical Research. 2019. № 16. P. 78–90. doi: 10.15802/ampr.v0i16.188397.
16. Kaczynski, T.: Industrial Society and Its Future. The New York Times (September 19, 1995).
17. Beskaravainyi S., Borysova T. (2023). Kryterii otsinky potentsiinoi chyselnosti ZShI (AGI) u tekhnosferi [Criteria for assessing the potential number of AGI in the technosphere]. *Hrani*. Tom 26 № 6. S. 156–162 [in Ukrainian].
18. Nalyvaiko O.O. (2023). Perspektyvy vykorystannia neiromerezh u vyshchii osviti Ukrainy [Prospects for the use of neural networks in higher education of Ukraine]. *Informatsiini tekhnologii i zasoby navchannia*. Tom 97, №5. S. 1–18 [in Ukrainian].
19. Pohorelenko A.K. (2018). Shtuchnyi intelekt: sutnist, analiz zastosuvannia, perspektyvy rozvytku [Artificial intelligence: essence, application analysis, development prospects]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*. Vyp. 32. S. 22–27 [in Ukrainian].
20. The New York Declaration on Animal Consciousness <https://sites.google.com/nyu.edu/nydeclaration/declaration>

Nivnia Anna Oleksandrivna

Candidate of Philosophical Sciences,
Senior lecturer at the Department of State and Legal Disciplines
Institute of Law and Security
Odesa State University of Internal Affairs
1, Uspenska str., Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0002-0392-7392

ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS A CHALLENGE FOR SOCIETY

Problem. *The recent rapid development of artificial intelligence has changed social reality. Today, scientists and artists face the task of carefully analyzing the advantages and disadvantages of interaction with AI, and outlining its prospects. In other case, it is impossible to realize potential risks and create optimal rules of interaction.*

Purpose. *This study aims to determine the most pressing challenges that the active development of artificial intelligence poses to modern society.*

Methods. *To achieve the goal, the following methods were applied: analysis during the study of different approaches to assessing the risks associated with the development of artificial intelligence; induction to identify current trends in the development of artificial intelligence and its impact on social reality; phenomenological approach to reveal important meanings of the creative process.*

Results. *The article shows that developments in the field of artificial intelligence from the very beginning were carried out in a wide variety of directions: from the creation of communication algorithms to the recognition of visual and auditory images. Today, all these developments are applied in practice to one degree or another. Currently, there is a trend to involve neural networks in creative work.*

The advantages and risks of using artificial intelligence are analyzed. Among the risks, the following stand out: the threat of competition for representatives of various professions; the risk of a crisis in the field of art; the risk of unsuccessful socialization of children and adolescents; the threat of delegating the solution of social problems to a machine and scenarios involving the oppression of humanity by machines through either enslavement or parasitism.

Among the positive consequences of the use of AI, the following stand out: the appearance of electronic assistants and chatbots that provide useful information, save time and make life more comfortable; creating applications that provide specific assistance to people with disabilities, which contributes to the construction of an inclusive society.

It is shown that artificial intelligence today is a challenge for society in terms of effective distribution of labor and resources. It is also a challenge for a person on an existential level, because with the emergence of new capabilities of AI, the question "what can a person oppose to a machine?" becomes relevant. The existential task of a person in the context of challenges related to AI is the task of not turning into an automaton, of preventing feelings from being replaced by algorithms, and the creative process by content generation.

Key words: *artificial intelligence, neural network, society, risk, creative activity.*